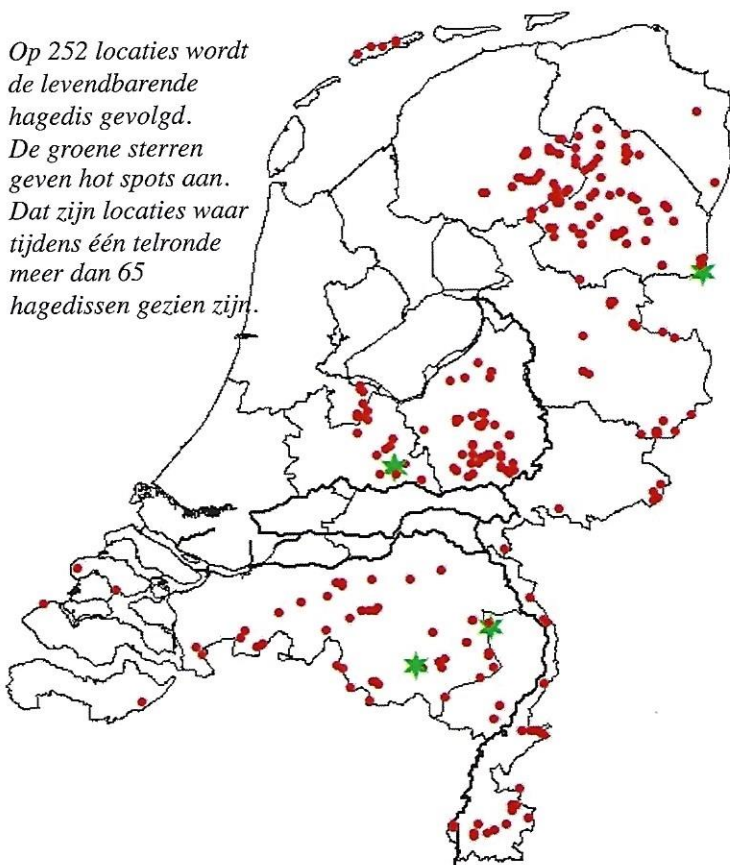

VEERTIEN JAAR LEVENDBARENDE HAGEDISSEN 1994-2007

Toen we begonnen in 1994 volgden we levendbarende hagedissen nog maar op 22 trajecten, gelegen op de Veluwe, In Friesland en Twente. In 1995 ging het voor de levendbarende pas echt van start, met 77 trajecten, toen ook in Drenthe, Utrecht, Limburg en Noord-Brabant, en zelfs in Zeeland. In 2007 is het landelijke levendbarende hagedissen-meetnet gegroeid naar 252 trajecten waarvan 183 (73%) trajecten ook daadwerkelijk werden onderzocht (de rest wordt bijgeschat). Ook voor de levendbarende hagedis hebben we een landlijk netwerk van meetlocaties dat zeer goed de aanwezigheid van de soort in Nederland representeert.

Op 252 locaties wordt de levendbarende hagedis gevolgd. De groene sterren geven hot spots aan. Dat zijn locaties waar tijdens één telronde meer dan 65 hagedissen gezien zijn.

Hoe gaat het met de levendbarende hagedis?

Tsja, helaas geen jubelverhaal voor de levendbarende hagedis, maar er zijn regio waar de soort *niet afneemt*: in het noorden van het land is de trend min of meer stabiel (Friesland en Drenthe) en op Terschelling neemt de populatie zelfs toe.

In Midden-Nederland: Utrecht en Veluwe gaat het echt slecht, maar ook in Zuid-Nederland (Brabant en Limburg) zijn de aantallen bijna gehalveerd.

De records bereikten een dieptepunt in 2002 en 2003, sindsdien is de situatie niet meer verslechterd, hier en daar iets verbeterd.

Verdroging in Nederland grote boosdoener

We hebben al diverse keren geprobeerd de vinger op de zere plek te krijgen. Begrazing, Versnippering, Verbossing, veel voorkomende fenomenen en allemaal niet prettig voor levendbarende hagedissen. Het broeikas effect dan? Niet duidelijk of dit enige rol speelt, positief dan wel negatief. Vorig jaar ronden we een gezamenlijke studie (met het Centraal Bureau voor de Statistiek) af, een analyse over de invloed van veranderingen in het landschap

Levendbarende hagedis in favoriete omgeving: natte hei, Achterhoek 2007.

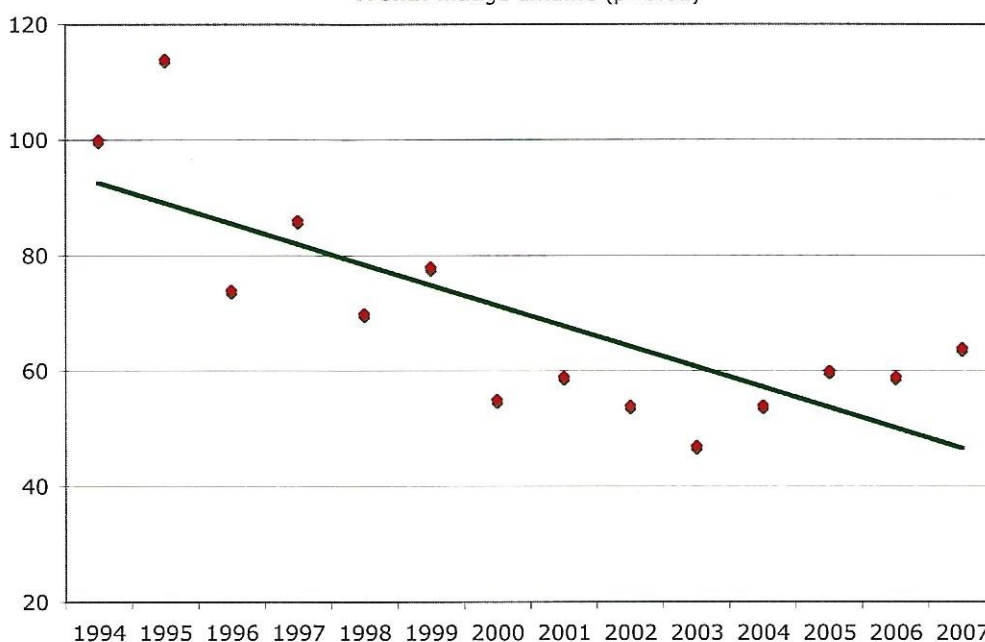
Foto
Edo Goverse

LEVENDBARENDE HAGEDIS (N=252)

Trend: matige afname ($p < 0.01$)

Indexcijfers
levendbarende
hagedis.

op levendbarende hagedissen en adders (Van Strien *et al.* 2007). Voor de levendbarende hagedis kwam aan het licht dat verdroging de grote boosdoener lijkt te zijn. Uit onderzoek is bekend dat deze hagedis de hoogste verdampingswaarde heeft van alle inheemse reptielen (door hoge oppervlakte/inhoud verhouding) en dus gevoelig is voor verdroging. De soort *kan zich wel handhaven in drogere gebieden maar betaalt daar een prijs voor: dieren zijn er minder actief, juvenielen groeien langzamer, worden later geslachtsrijp en de reproductie is lager* (Lorenzon *et al.*, 1999). Als we kijken naar de vochtsituatie van de locaties waar levendbarende hagedissen worden gemonitord, dan is in Noord-Nederland 34% daarvan droog, in Zuid-Nederland is 52% droog en in Midden-Nederland is zelfs 73% droog. Deze droogte %-ages gaan analoog met de mate van achteruitgang in die delen van Nederland. De analyses werden gedaan met datasets tot en met 2004.

We zijn nu drie jaar verder en de negatieve impact van verdroging op levendbarende hagedissen wordt steeds duidelijker. Om een paar voorbeelden te noemen:

De Limitische Heide

Deze Heide ligt op de Utrechtse Heuvelrug, in Midden-Nederland dus.

Het is een droge Heide, met prachtig groot uitgegroeide struikheide. Op de heide komen levendbarende – en zandhagedissen voor, aan de bosrand en in de villatuinen worden ringslangen gezien en onlangs is de eerste hazelworm genoteerd. Hier worden de

hagedissen systematisch geteld sinds 1997. In het onderstaande tabelletje is weergegeven hoeveel zand- en levendbarende hagedissen gezien werden per telronde voor de jaren 1997 tot en met 2007.

jaar	Zandhagedis	Levendbarende	Monitoorder
1997	19	35	Jeroen Brandjes
1998	16	10	Jeroen Brandjes
1999	12	13	Jeroen Brandjes
2000	13	16	Jeroen Brandjes
2001	15	17	Annie Zuiderwijk
2002	15	14	Jeroen Brandjes
2003	12	8	Jeroen Brandjes
2004	10	7	Wouter Nugteren
2005	8	3	Wouter Nugteren
2006	13	4	Wouter Nugteren
2007	14	2	Wouter Nugteren

De achteruitgang van de levendbarende hagedis is dramatisch op deze hei, de zandhagedis blijft min of meer op peil. We hadden kortgeleden een gesprek met een bewoner die dagelijks over de hei loopt. Hij vertelde dat het er vroeger natter was, je niet je voeten droog hield op de lagere delen, en dat er toen ook dopheide groeide, een vochtindicator. Dat is nu niet meer het geval. De hei is kurkdroog.

De Bikkels

In Noord-Brabant ligt in de buurt van Helmond een heide, De Bikkels genaamd, waar Henk Strijbosch de hagedissen monitort, ook weer zand- en levendbarende hagedis. Daar speelt zich precies hetzelfde af: de dichtheid van zandhagedissen blijft min of meer hetzelfde, tamelijk grote aantallen, ongeveer twintig dieren per ronde. Maar de levendbarende hagedis is de afgelopen 10 jaar

dramatisch afgenomen. Ook hier, en volgens Henk speelt verdroging een rol.

Tenslotte Terschelling, een verhaal apart.

We zagen al bij de zandhagedis dat deze overal in de duinen sterk toeneemt, behalve op Terschelling. Welnu: de levendbarende hagedis wint nergens terrein in Nederland behalve op Terschelling! Wat is er op

Deze paddestoel, die Carola Stam fotografeerde op Terschelling bleek een bewoner te hebben.

de vlaktes en ook de Bosplaat is zeer sterk verruigd. De zandvlakte is sinds de aanleg van de stuifdijk (jaren dertig) langzaam veranderd in een vlakte met veel slib en dichtgegroeid met struiken. Geschikt terrein voor de zandhagedis is beperkt geraakt tot de helmduinen in de zeereep. De levendbarende hagedis floreert in de valleien en op de vlaktes die, en dat lijkt dan het verschil te maken: "die zijn nat gebleven"

Tijdens dit voorjaar onderzoeken studenten van de Universiteit van Amsterdam beide hagedissen op Terschelling, en ook op de Limitische Heide. U hoort er vast meer van.

Terschelling aan de hand, wat is er anders dan overal elders?

Vroeger was de zandhagedis alom tegenwoordig op het eiland, alleen in de zeer vochtige duinvalleien en weidjes heerste de levendbarende. Maar bijvoorbeeld op de Boschplaat, vroeger een grote zandvlakte, waren voornamelijk zandhagedissen aanwezig. Tegenwoordig is dit niet meer zo,

Referenties:

Lorenzon, Clobert, Oppliger & John-Adler, 1999. *Effect of water constraint on growth rate, activity and body temperature of yearling common lizard (Lacerta vivipara)* Oecologia 118: 423-430.

Strien van, Zuiderwijk, Daemen, Janssen & Straver, 2007. *Adder en Levendbarende hagedis hebben last van versnippering en verdroging. De Levende Natuur, 108ste Jrg. (2):44-49.*

Altijd ingewikkeld, die kleine hagedisjes. Wie is nu de levendbarende hagedis en wie de zandhagedis?

